

Filipai Tere

Poolnoŋ Filipai yoŋoo Tere ano.

Jeŋ-asa-asari

Poolnoŋ misin gawoŋ liligoŋ mero indiŋa woi kolooro Eisia Maino (Turkey) mesaŋoŋ Yurop balonoŋ keno. Kema Room prowins qata Masedonia kanoŋ uugia kuuro meleŋgi Kraistwaa kanageso mutuya ii Filipai sitinoŋ kolooro. Kanageŋ aposol Pool ii Room sitiwaa kasa mirinoŋ aŋgi siimbobolo qaganonoŋ raro gawoŋ meme ejemba tosianoŋ tuarenjeŋ ama mugi. Ii ama mugi tosianoŋ Filipai uutanoŋ kaanjadeeŋ qaa doogoya kuma oŋoŋgitiwaaŋoŋ majakaka moro. Kambaŋ iikanoŋ Buŋa Tereya koi Filipai momalaari kanageso yoŋooŋoŋ ooro. Majakaka moroto, kilen uluŋkolen qaa ano uunaŋgonanŋo qaa koi korisoro qaganonoŋ oŋoŋ ano.

Poolnoŋ kapuare mirinoŋ raro Filipai momalaari kanageso yoŋonoŋ ilaŋ mubombaajoŋ kaleŋ aŋgi karoti, iinoŋ iikawaa dangiseŋ jeŋ oŋomam-baajoŋ Tere koi ooro. Ii oŋoŋ toroqen uunaŋgonanŋo qaaya mamaga motoŋoŋ ano. Aŋo koŋajiliŋ kania kania moro Filipai yoŋonoŋ Poolwaa qaaya ii mogi kilen kotiŋ awasaŋkaka nambutiwaaŋoŋ uu nanŋoŋ oŋono. Gejanono qaa tosaŋa kokaen: Oŋoanŋiaa selegia meŋ uma awelegowubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ laligowu. Dogo mambaŋ koloŋoŋ toroqen neweqewele ambuboto, Jiisas kaŋa uugia meŋ kamaŋ ama aŋoŋ laligowu. Qaa koi duduuwubo: Kraistwo qokotaŋ nanjuti, ii Anutuwaawaa kaleŋga. Juuda yoŋonoŋ Mooseswaanonoŋ Kana qaa areŋa teŋ koma otaŋ Anutuwaawaaŋoŋ sili iwoi amakejuto, uumeleŋ alaurunana oŋonoŋ kaen qaago. Oŋonoŋ mono Anutuwaaŋoŋ moma laariŋ mugi kaleŋmoriaŋa sewaŋa qaa oŋono buŋa qeŋ aŋoŋ iikanoŋ laaligo donŋoga mokoloŋoŋ laligoju. Daen yoŋonoŋ Kraistwo qokotaŋ laligojuti, Anutunoŋoŋ mono ii luae qeŋ oŋono aisoŋoŋ laligowu.

Kraistwaaŋoŋ laariŋoŋ Anutunoŋoŋ uukoisoro nonono saanoŋ awasaŋkaka qaganonoŋ kotiŋ laligowoŋa ano uumeleŋ alaurunana yoŋowo motoŋoŋ kaparaŋ koma kotiŋ nambaŋa. Poolnoŋoŋ iikawaa qaaya ii mamaga ooro. Poolnoŋoŋ Filipai kanageso yoŋoo waegia kotiga mewombaajoŋoŋ moma laligoroti, iikawaa qaaya ii kaanjadeeŋ asuganoŋoŋ ooro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1-11

Poolnoŋoŋ nomaen ama laligoro 1.12-26

Kraistwo laaligowaa kania 1.27–2.18
 Timoti Epafroditus yoroonoŋ gawoŋ areŋa 2.19-30
 Tuarenjeŋ yoŋonoŋ tiligoŋ oŋoŋgi kamaawubo 3.1–4.9
 Poolwaa alauruta Filipai laligogiti, iyoŋoo qaagia 4.10-20
 Terewaa qaa kota waja 4.21-23

1 ¹Pool Timoti noronoŋ Kraist Jiisaswaa welen qeŋ laligojo. Uumeleen kanageso soraaya kuuya Kraist Jiisaswo qokotaan nama Filipai sitinoŋ laligojuti, noro oŋowo ano oŋoo waŋgia (bisop, pasto) ano Buŋa gawoŋ meme ejemba tosaara (diikon) oŋowo qaa amin mobombaajon moma tere koi oojeŋ.

²Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ kalenmorian oŋoni luaenoŋ laligowutiwaajon mojeŋ.

Poolnoŋ Anutu mepeseen qama koolija.

³Niinoŋ romoŋgoŋ oŋomakejeŋiwaa so Anutu mepeseenkejeŋ. ⁴Kambaŋ so korebore oŋoojon Anutu qama koolinkejeŋ, ii mono korisoro qaganon qama koolinkejeŋ. ⁵Niinoŋ Anutu kokaembaajon mepeseenkejeŋ: Oŋo Oligaa Buŋanoŋ qokotaagiti, kambaŋ mutuya iikanonadeen kanaiŋ niwo manja qeŋ kotinŋon noma laligoŋ kouma laligoju. ⁶Anutunoŋ uugianoŋ gawoŋ awaa kanaiŋ meŋ laligoji, ii mono toroqeŋ mero Kraist Jiisasnoŋ mombo asugi-waatiwaa kambananon tegowaa. Kaen moma laariŋ kotiŋ Anutu mepeseenkejeŋ.

⁷Oo jogia newe, wombo alauruna koloojutiwaajon kuuya oŋo kaen romoŋgoŋ oŋombe awaagadeen sokonja. Anutunoŋ gawoŋ nonota kapuare mirinoŋ ramakejeŋ me aworo niinoŋ Oligaa Buŋawaajon manja qeŋ enkalolon qaa qewagon qaa oŋanoŋ tiita iriga meŋ kotiiwaatiwaajon liligoŋkejeŋ. Kaen me kaen amakejeŋi, kuuya oŋonoŋ mono niwo nanŋi kalenmorian iikayadeenoŋ sokoma oŋono gawona nanŋogi motoon simbawonawo koloojon. ⁸Kraist Jiisasnoŋ oŋo jopagon inaan oŋomakeji, niinoŋ ii moma iikawaa qaganon nama kuuya oŋoojon siŋ moma inŋimambaajon kaparan koma laligojeŋ. Kaen jeŋ qaa hoŋa jejeŋi, ii Anutu aŋo saanon nanŋon noma jewaa.

⁹Niinoŋ oŋoojon kokaen qama koolinkejeŋ: Anutu, gii mono Filipai alauruna inaan oŋona toroqeŋ kotiŋ jopagon aogi uuŋopagianon somariŋ seiwaa. Kaen kolooro saanon kana hoŋa iima koton enkalolon qaa mesaon laligowu. ¹⁰Kaen laligoŋ saanon qaa gosiŋ kana awaa soro meweŋgoŋ soraaya koloon koposowaa qaagia qaa laligoŋ ubu. Kraistnoŋ eleema kawaati, kambaŋ iikanon lombananon tegowaa. ¹¹Jiisas Kraistnoŋ nanamemeŋ solanŋ nemuŋ kono iikawaa hoŋa asuginkebaa.

^a 1.1 Apo 16.12

Hoŋa kanon uugia saa qero ejembanon kaen injiima Anutu mepeseegi qabuŋayanon seiwaati-waajon qama koolinŋejen. Qaa ii onjanon.

Pool kapuare mirinon aŋgi Buŋa qaanon kotiירו.

¹²Oo uumeleen alauruna, onjonon noo kanana moma kotowu-tiwaajon kokaen moma oojen: Iwoi bologa noonon kolooroti, iikawaa bujuyanon seiرو Oligaa Buŋanananon ejemba sokoma onono gawona-nanon toomorianawo koloonŋeja. ¹³^bNii Kraistwaajon ama kasanon gbadoon nonŋi Room kokanon rajeni, qaa ii manjaqeqe eja kuuya Siisa-kimbaa galenŋonŋon miri galeŋ menŋejuti, iyononon moju ano kaanagadeen ejemba tosaŋa mamaga yonoo gejagianon kemero modaboroju.

¹⁴Toroqen hoŋa kokaen kolooro: Uumeleen alaurunananon kapuare mirinon rabe Poŋnon ilaan nomakejiwaa qaaya mogi. Ii moma seiseiyanon Pombo kotiiŋ qokotaan nama kaparan koma awasankaka koloogi. Kaen koloon Anutuwaanon qaa torokoya qaa jen seigi toroqen kemakeja.

¹⁵Tosianon noojon mogi uro uusiŋ soraayanon nama Kraistwaa kania jen asariŋkejuto, tosiyanon noojon ama uugianon junjun moma gema nun aŋgowowo ambombaajon moju. ¹⁶Alauruna hoŋa yononon noo kanana kokaen moju: Anutunon kuun nonota aworo niinon Oligaa Buŋawaajon manja qen enkalolon qaa qewagonŋejen. Kaen moma jopagon noma nanŋon nomakeju. ¹⁷Gemaqeqe ejemba yononon iyanŋiaaonadeen romonŋon tawawaajon monon uugianon menjerengoro Kraistwaa kania kaen jen asariŋkeju. Kaen ama kapuare mirinon rajeni, kamban kokaamba aŋgosisiri toroqen ama nombombaajon moju.

¹⁸Kaen mojuto, ii kileŋ. Kraistwaa kania ii iwoiwaajon monon silemale amakeju me Anutu tororo ten koma jen asariŋkejuti, ii niinon mobe sokonja. Kaen me kaen amakejuti, uunanon mono iikawaajon qeangoro onjanon aisoojen aisoonkemaŋa. ¹⁹Aisoowe noojon qama kooligi Jiisas Kraistwaa Uŋa Toroyanon nanŋon nono saanon isama nonŋi kamaamambaa tani mojen. Kaen koloowaati-waajon moma iikawaajon kaanagadeen aisoonŋejen. ²⁰Iwoi mon ama gamu mokoloomambotiwaajon mono jejeromonromon ama laligojen. Gamu qaagoto, kamban so Kraist mepeseen laligoweti, iikawaa so kamban kokaamba kaanagadeen koloowaatiwaajon mojen. Sele busunanon komuwaa me laligowaati, ii kileŋ mono awasankaka qaganon Kraist mepeseewe qabuŋayanon somariiwaa.

²¹Laligomaŋati een, laaligona mono Kraistwaa qabuŋayanon somariywaatiwaajon ama laligomaŋa. Nugi komuwenagati een, iikanon mono men qeangon nono oyanboyan koloomaŋa. ²²Kaen koloowenagato,

^b 1.13 Apo 28.30

balonon sele busuwo laligomanjati een, mono uuwaa gawon mewe toroqen honawo koloonkebaa. Ii romonjon neenaajon laaligo me koomuga meweengowenaga, ii saanon mende mojen. ²³Laaligo ano koomu batugaranon papanjon laligojen. Kraistwo eu laligowenaga, iikanon mono iwoi kuuya uugun morian somata mokoloon nonaga. Kawaajon balon mesaomambaa siija moma laligojen.

²⁴Kaana laligojento, sele busuwo qen korin laligomanjati een, iikanon mono onjo ilaaj onombe hona onoonon koloowaa. Komu-wenaga, iikanon mono onjo mende ilaaj ononaga. ²⁵Iikaana moma laarin kotiin kawaajon niima koboogi toroqen laligon kuuya onjo ilaaj onoma laligomambaaajon mojen. Ilaaj onombe momalaarigaa onanon mono somariin kotiuro saanon hononja mende aisoon lali-gowu. ²⁶Kaanagadeen Kraistnon niima kobooro mombo onoonon kawo onjo saanon noojon ama Kraist Jiisas hononja mende mepeseen muj laligowu. Kiaj.

Momalaariganon kotiiwaatiwaaajon manja qen laligowu.

²⁷Nanamemengia ii mono Kraistwaa Oligaa Bujayanon akadamuyawo koloowaatiwaa so ama menj laligowu. Kaen laligogi onoo-non kan injiimanjati me mende kan sigensigen laligon qaa bujugia mobe kanagianon kokaen ero sokombaa: Onjo kulukululuu arej motoongowaa qaa somonjon uumotoonjo ama nambu. Kaen nama Oligaa Bujawaa qaa onanon sooliwabotiwaajon motoon somonjon manja qen laligowu. ²⁸Kaanagadeen tosonian tuarenjen ama onjomakebuti, ononon mono qaa jegia kania kania kawaajon mende aarun lalanajigi uugia mende kamaawa. Kaniagia kaen mobe sokombaa. Anutunon ku-usun onono tuarenjen ejemba yononon kaniagia iima kokaen moma asariwu: Onjoangia kamaaj unjuro tiwilaagi Anutunon metogon nonono eu oyanboyan laligowonja.

²⁹Anutunon areja ama ononoti, ii kokaen: Onjo Kraist moma laarin muj leegen aisoon leegen iwaajon ama siimbobolo moma laligowuya. ³⁰Niinon momalaariwaa manja wala onowo laligon qeweti, niigi ano kamban kokaamba toroqen qenkejeniwaa buju qaa koi mojuti, onjo mono manja iikayadeen niwo nanjon qen laligoju, ii mojen. Kiaj.

Kraistwaa so onjoangia menj kamaaj ama aon laligowu.

2 ¹Onjo Kraistwo qokotaan nanjutiwaajon mono uugia nanjon aowombaajon qambanmamban mokoloowu. Uujopagia iikanon mono ulunjon ama aonkebu. Unja Toroyawo ususugon nama waegia menj kiankomun aonkebu. ²Kaen anjutiwaajon mono momo motoonjo otaan ororon jopagon aon luaenon laligowu. Mono uusiingia ano momo

© 1.30 Apo 16.19-40

arengia motoonngo ambombaajon somonngowu. Qaa kaen somonngon uumotoonngo angi honja kolooro moma niinon onjoon hononja qaa aisoon laligomanja.

³ Ilawoila onoangiaajonadeen horowombaa siinanon mono mende nemun koma onomba. Onoangiaa qabuagianon somariwaatiwaajon mono selegia mende men ubuto, uugia men kamaan ama tosaaja yonoojon mogi umakeba. ⁴ Ono motomotoon mono onoangiaa uugiagadeen qeangowaatiwaajon mende romonngowuto, tosaaja yonoo uugianon qeangowaatiwaajon kaangagadeen kaparan koma romonngon yagowu. ⁵ Kraist Jiisanon balonon laligoro aro momo en muroti, iikayadeen mono onoonon ero ii otaan laligowu.

⁶ Anutuwaa kaitani kaaja en muro laligoroto, kilen Anutu kaaja laligorotiwaajon mende mondon awelegon laligoro.

⁷ Kaen qaagoto, an afaangon Anutuwaa asamararaja mesaon kamaan meleema eja tani koloon welejqeqewaa kaitania men laligoro.

Mono balon eja ananaa tani koloon laligoro.

⁸ Kaen laligon uuta men kamaan aon Manaa qaa jeta kamban so ten koma laligoro. Kaen laligoro gamu qen mun "Maripoonon qewonja," jegito, kamban iikanon kaangagadeen ten kondabororo.

⁹ Kaen ten koma laligorotiwaajon ama Anutunon wano eukanon uma raro qabuja muroti, iikanon qa tosaaja kuuya unjuugun akadamuyawo koloaja.

¹⁰ ^dAnutunon qabuja uuta ii kokaembaajon muro: Ejemba korebore anana mono qa iikawaajon ama kamban monon simin kuma mepeseen mubonja. Tosianon Siwe gomanon eukanon laligoju. Tosianon namonon koi laligojon. Tosianon komun koomu mirinon me senjon mirinon laligoju. Anana mono korebore kululuun usugon simin kuma mubonja.

¹¹ Kuuya anana simin kuma mun je buu susugia so Man Anutu asuganon goda qewombaajon qata jokolon kokaen jewonja, "Jiisas Kraistnon mono Ponjana koloaja." Kian.

Jiisaswaa asasaga ii jemba batugianon gendeema laligowu.

¹² Kawaajon wombo alauruna, onjo mono Kraistwaa sareya otaan iikanon mende sologon kamaawu. Kamban so Anutuwaa qaa ten koma letoma laligogiti, iikawaa so siligianon uumeleen ejemba onoonon sokonji, ii mono kaparan koma otaan uuwaa gawon men laligowu. Niinon onowo laligoweti, kamban iikanon Buja qaa awaagadeen koma gbilin

^d 2.10-11 Ais 45.23

zeŋ nama laligogi. Oŋomesaon sigenŋsigen laligojeŋi, kambaŋ kokanon mono kaanjadeeŋ Anutuwaa jaanon sombugia moma jeneŋgia ororo pondanŋ gawonŋ ii meŋ sororogonŋ laligowu.

¹³Anutu aŋo mono oŋo suulanŋ sololoon nemuŋ koma oŋoma iyaŋaa areŋaa so uugia kuuŋkeja. Kaenŋ kanonŋ uusiŋgia Anutu sokoma mubaatiwaa so kolooro inaanŋ oŋono gawonŋa megi hoŋa koloonkeba.

¹⁴Galenjurgia yonŋowo qaa meŋkamakamaa mende ama laligowu. Jeŋmeesaŋ ano uunonŋ ŋindinŋ-ŋunduru lanŋ mende amakebuto, areŋnana kuuya mono uuwoi jeaqea mesaonŋ pondanŋ meŋ laligowu.

¹⁵“Nanamemeŋgianonŋ mono koposowaa qaaya qaa soraaya koloonŋ ama meŋ laligowu. Ejemba doogoya irinŋqiriŋa kete balononŋ laligojuti, oŋo mono iyonŋoo batugianonŋ Anutuwaa merabora solanŋa soro laligowu. Seŋgelao sombinonŋ eu asarijuti, oŋo mono kaanjadeeŋ balononŋ sili awaa ama iikanonŋ ejemba asariŋ oŋoma laligowu.

¹⁶Kaenŋ laligonŋ laaligo kotigaa Buŋa qaaya pondanŋ meŋ ejemba oŋombombaajonŋ jojoriŋ laligowu. Kaenŋ laligogi Kraistnonŋ eleema kawaati, kambaŋ iikanonŋ noo kanananonŋ kokaenŋ asugiwaa, “Aaŋgole ejanonŋ kuunonŋ haamo amambaajonŋ esuŋa meŋ kululuuŋ kemakeji, niinonŋ iikawaa so uuwaa gawombaajonŋ sele qeŋ meŋ kotiŋ laligowe. Ii eeŋ toontoonŋ mende meŋ laligoweto, hoŋa kolooro.” Kanana kaenŋ kolooro saanonŋ neenaa selena oŋojoonŋ ama mepeseemaŋa.

¹⁷Niinonŋ laaligona qeleema togonŋ oŋoma Anutuwaanonŋ gawonŋ teŋ koma meŋ laligowe. Kaenŋ laligowe oŋo uugia meleema Anutu moma laarigi iikawaa hoŋa asuŋinkeja. Kawaajonŋ Room gawman yonŋononŋ qaana jeŋ tegonŋ oro kaanŋ nuŋ siimolonŋ oonŋonŋ kaanŋ ama nombuyaga. Sele busunaa saya kaenŋ maabenagati eeŋ, ii mono apu kaanŋ eeŋ totoonŋ mende kemenaga. Oŋoo momalaari gawonŋgiaa hoŋaajonŋ ama ii mono akadamuyawo koloowe sokonaga. Kawaajonŋ nugi komuwenagato, uunanonŋ mono kileŋ aisoonkejeŋ ano kuuya oŋowo motoonŋ aisoonkebonŋa. ¹⁸Kaanjadeeŋ oŋo mono aisoowu ano niwo otokorianŋ maama aisoonŋ laligowonŋa. Kiaŋ.

Timoti wasiwe Filipai oŋoononŋ kawaa.

¹⁹Ponŋ Jiisanonŋ noojonŋ moro sokombaati eeŋ, mono uulanŋawo Timoti wasimambaajonŋ moma jejeromonŋromonŋ anjeŋ. Oŋoononŋ kanŋ nomaenŋ laligojuti, ii moma eleema kanŋ nijoro moma noo uunanonŋ kaanŋagadeeŋ qeaŋonŋ sororogonaga. ²⁰Momalaarigianonŋ kotiiju me looriŋjuti, iinonŋ yanŋodeeŋ oŋojoonŋ majakaka kaenŋ moma noo kooronanonŋ nanja. Tosianonŋ koi laligojuti, iyonŋononŋ mono “Iyaŋgiaa majakakagiaga,” jeŋ qaago totoonŋ kotiŋonŋ oŋombombaajonŋ momakeju. ²¹Yonŋononŋ kuuya

© 2.15 Dut 32.5

iyangiaa iwoiwaajon moma ii koma horon menj somariiwombaaajon janjarij riinkejuto, Kraist Jiisaswaa gawonjon honjowo koloonkebaatiwaajon mende kaparanj komakeju. Mono qemasologej lanj laligoju.

²²Lanj laligojuto, Timotinonj kania awaa qendeenoti, ii onjonganjo moma yagoju. Meranonj anjaa manja welej qej munkeji, iinonj mono iikawaa so nii Oligaa Bunja gawombaa ilaanj noma welej qej laligoro. ²³Kawaajon Room gawman yonjononj noo qaa nomaenj ama nombombaaajon somonjgowuti, ii momago mono saanonj Timoti wasiwe uulanjowo onjooononj kawaatiwaa jejeromonjromonj anjenj. ²⁴Neeno kaanjadeenj Pombo nama kambanj mende koriro onjooononj kamambaaajonj awasankaka kaenj moma laarijenj.

Epafroditus wasiwe Filipai onjooononj kawaa.

²⁵Niinonj iwoi monjgama amamaanj laligowe onjooononj nejana Epafroditus wasigi kanj nanjonj ilaanj nono. Iinonj noo kooronanonj gawonj menj manja qej laligoroto, toroqej somonjgonj mubenaga, iikanonj mende sokonaga. Kaenj romonjgonj uumeleenj alana ii kambanj kokaambaga wasiwe onjooononj eleema kawaa. ²⁶Iinonj kuuya onj injiimambaaajonj kaparanj koma laligoja. Ji kiro eroti, onj qaa ii mogi onjooononj bimooro moma kawaajonj uukamakamaa laligoja. ²⁷Iinonj onjanonj jinonj enj koomu borianonj meroto, Anutunonj kiankomuḡ muro qeangoro. Anutunonj Epafroditus iigadeenj mende kiankomuḡ muroto, nii kaanjagadeenj niima koboonj menj afaanjgonj nono. Iinonj komunagati eej, neenaa wosobirinanonj mono somariinj seinj qana qana uro laligowenaga.

²⁸Onj Epafroditus iima mombo aisoogi noo wosobirinanonj kaanjagadeenj afaanjgowaatiwaajonj mojej. Kawaajonj kambanj kokaambadeenj uulanjowo wasiwe onjooononj kawaa. ²⁹Onj Pombaa ejemba yonjoojonj hononja mende aisoonjkejuti, korisoro iikawaa qaganonj mono iinonj karo koma horonj mubu ano gawonj meme ejemba kaanja ii mono goda qej onjoma laligowu. ³⁰Iinonj Kraistwaa gawombaaajonj ama koomu borianonja uma komuḡ tagoro. Onj nii nanjonj ilaanj nombombaaajonj mogito, ii amamaagitiwaajonj iinonj onjoo kitigianonj kaenj ama nomambaaajonj kanj laaligoya mesaoro tiwilaanj tagoro. Kianj.

Solana koloowombaa kana honja ii kokaenj:

3 ¹Oo uumeleenj alauruna, qaa kota kokaenj toroqej jemaḡa: Mono Pombo qokotaanj aisoonj laligowu. Qaa ii duḡanonj mombo oonj onjomambaaajonj mojona mende tiija. Ejemba tosanonj tiligonj onjombubotiwaajonj ii oonj onjombe saanonj sokonja. ²Zioz gawonj meme ejemba bologa yonjoojonj mono galengia menj laligowu. Yonjononj uumeleembaa gadokopa ejemba batugianonj liligonj uugia kuḡ kokaenj

jenkeju, “Anutuwaa buŋa koloowutiwaajon mono aiweseya meŋ selegia kotowu.” Kaen kaparan koma qaagadeen jen kasu kaŋa houŋhouŋ qama “Kanageso walaga koloojon,” jen een totoon jenkeju.

³Yononon Anutuwaa jaanon mende diŋgoju. Selegianon aiwese iikayadeen koton ononŋito, hona ii mono ananaanon kokaen kolooro: Anutuwaa Buŋa qaayanon uunana mosonoti, anana mono iwaa uumeleen kanageso honabonja koloon laligojon. Anutuwaa qatanon selenananon aiwese ama nononŋiti, nononon iikawaa qaganon mende nama nanjon moma laarinkejonto, Kraist Jiisanon hamo qen nononoti, iikawaajon mono selenana meŋ umakejon. Anutuwaa Uŋa Toroyanon inaan nonono afaanjon Anutuwaa waeya meŋ mepeseenkejon.

⁴Tosianon selegiaa iwoinon nanjon Anutuwaa buŋa koloowombaajon moma laarijuti, niinon mono ii unuugujen. Kawaajon awaagadeen koroa kaŋa terereen enŋana meŋ waama awelegowenaga. ⁵Noo akadamuna ii kokaen: Niinon Israel ejemba tuun uutanon jotamemeya mon koloojen. Beŋ isina qata Benjamin. Nemunmana Hibruu ejembaga. Niinon yoroononŋa koloon Hibruu eja hona koloojen. Koloon ewe ween 8 kolooro kanon selena kotogi. Farisii koloon laligowetiwaajon Mooseswaanon Kana qaa ii tororo otaamabaajon kaparan koma laligowe. ⁶Farisii laligon uunanon otoronjon gere tooro uumeleen kanageso ii onanon sisiwerowero ama onoma laligowe. Mooseswaanon Kana qaa ten koma otaan dindina koloowonagati een, niinon mono iikawaa so koposowaa qaaya qaa solana laligowe.

⁷Iwoi ii mobe uro iikanon nanjon moma laarin laligoweto, uuna meleema ii kuuya mesaon zen sureen mun jejen. Kamban kokaamba Kraiston hamo qen nono letombeti, iikawaajon mono mobe umakeja. ⁸Ponja Kraist Jiisas moma koton oyanboyan mokoloomanati, ii moma gosiwe sewana uuta kaŋa koloaja. Kawaajon laaligona walagaa akadamu iwoina kuuya ii Kraist toroqen iikanon mesaon zen sureen mujen. Kraist mokolon noonon iwoi kuuya ii mobe kikisi kera toon kaŋa kolooro sureen gemagen giliwe.

⁹Tosianon “Mooseswaanon Kana qaa ten kondaboron iikaŋa kanon nononano dindina koloowonŋa,” jejuto, niinon so iikanon solana mombo mende laligojen. Kamban kokaamba Kraist moma laariwe Anutonon iikaŋa kanon qaana jen tegoro solananin laligojen. Momalaari qaganon laligowe Anutonon kiankomun noma jen kotooro sinŋisonononaa qaayanon komuro laligojen. Kraistwo qokotaan nama laligowe Anutonon noo kanana kaen mokoloowaatiwaajon kaparan komakejen.

¹⁰Niinon Kraist kokaen moma kotomabaajon kaparan komakejen: Siimbobolo moroti, iikanon iwo toroqemabaajon jojorijen. Siimbobolo

---

† 3.5 Apo 23.6; 26.5; Room 11.1 * 3.6 Apo 8.3; 22.4; 26.9-11

moma komuroti, niinonj tani iikayadeej komunj iikaanja kanonj iwaa tani kaanja koloomambaajonj jojorijen. Komunj waaroti, iwaa ku-usunja iikanonj mono inaanj nono kotiimambaajonj mojej. ¹¹ Komuwe Anutunonj menj gbilinj nono koomunonja waamambaajonj jejeromonjromonj anjenj. Kianj.

Mono Anutuwaa kuunonj kaparanj koma toonjanonj kembu.

¹² Neenaajonj kokaenj mende jejen, “Anutunonj toonj anoti, iikanonj mono koudaboronj uumeleembaa akadamyua kuuya mokoloonj laligojenj.” Kaenj mende koloonj laligojento, Kraist Jiisanonj haamo ama nonotiwaajonj mono oyanboyanja buja qenj aomambaajonj kaparanj komakejenj.

¹³ Oo uumeleenj alauruna, Anutuwaa toonj iikanonj mende keudaborojeni, ii mojej. Motoonjo kokaenj moma amakejenj: Iwoi kotogonj gema qeweti, ii duduunj Anutunonj iwoi wambusoonanonj ano eji, mono iikaanj baagej uulanjawo kemambaajonj awelegonjkejenj. ¹⁴ Anutunonj eukanonj umanjatiwaajonj nooma toonj kaenj qenj nono. Kawaajonj Kraist Jiisanonj hamo qenj nonotiwaajonj niinonj anjgobatononj kotiinj haamo ama Anutuwaa toononj keube iinonj ila wage wanjanonj koma nombaa. Ii memambaajonj awelegonj toonj iikaanj baagej dindinjagadeenj ulanjinj esuna menj kululuunj bobogarinjkejenj.

¹⁵ Kawaajonj uuwaa akadamananawo koloojonj, Anutunonj anana kuuya momo motoonjgowaa qaganonj Kraist moma kotonj laligowombaajonj moja. Qaa mombaajonj momo aro morota monj enj onjonagati eenj, Anutunonj mono qaa iikawaajonj nomaenj mogi sokonji, ii kaanjagadeenj jenj injisaama onjombaa. ¹⁶ Onjoononj majakaka waja ii kokaenj kolooro sokombaa: Anana kambanj koriga me toroga uunana meleema Anutuwaa kanaanonj laligonj kouninji, mono nanamemembaa kana motoonjo iikayadeenj toroqenj keninj sokombaa.

¹⁷ Oo uumeleenj alauruna, niinonj nanamemena amakejenj, onjo mono nii niima noo silina ii otaanj laligowu. Nonononj sili awaa qendeema onjoninj tosianonj iikawaa so riinj horonj onjomakejuti, onjo mono iyonjoononj nanamemenj ii suunj injiima kotonj laligowu. ¹⁸ Ejemba kelemaleenj yonjononj nanamemengianonj Kraist kere ama munj iyangiaa aingianonj lanj laligoju. Maripoononj komuroti, iikawaa kania riinj kolojaninj laligoju. Qaa ii kambanj mamaga jinjanj koloowubotiwaajonj injijowe mogito, kambanj kokaamba ii saama jaurja kamaaro jejenj.

¹⁹ Sele busugiaa siinj kombombanja bologanonj benjgia kolooja. Iwoi gamuyawo amakejuti, iikawaajonj mogi uro akadamyua kolooro sewanjpirinj laligoju. Uumomogia balombaa iwoinonj somonjgogi gbadoonj onono lanj laligonj tetegoyanonj gere sianonj kemebuya.

²⁰ Yonjononj emu kemebuto, tosaanja nonoo kulukulululu totonana ii

^h 3.17 1 Kor 4.16; 11.1

Siwenonj eu eja. Balononj wabaya koloonj tatawagadeenj laligonj Ponj Jiisas Kraist Hamoqeqe Tonananonj mombo asuginj nunuambaatiwaajonj mambomakejonj. ²¹Iinonj balonj sele busunana kamaanqegeta koi ii menj letono iyanjaa Siwe sele busu kaanja asamararajawo koloowaa. Ku-usunj kaanja ii Kraist enj muja. Iinonj ku-usunj kaanja kanonj ejemba ano namo Siwewaa ilawoila kuuya ii saanonj kotiinj menj kamaan nonono iwaa newo baatanonj keninj galenj koma nonono laligowonja. Kianj.

Qambanmamban qaa tosia

4 ¹Oo wombo alauruna, kaenj koloowaatiwaajonj Ponjonj mono ilaanj onono bonj qenj kotiinj nambu. Niinonj onjoonj siinj moma injimambaajonj kaparanj komakejenj. Onjo korisoro qenj nongji. Batugianonj gawonj mewetiwaa honja kolooro qendeenji Anutunonj iikawaa tawa nonombaati, iikawaajonj mono sewanpirinj ama aisoonkejenj.

²Jotamemeya emba woi Yuodia Sintike, orononj juma angowowo ama laligojao, kaenj mobe. Kawaajonj niinonj uugara kokaenj kuujenj: Oro Pombo motoongo nanjao, iikawaajonj mono uumotoonj ama laligowao.

³Oo nejana honja, gawombaa motoonj bosima laligoriti, gii kaanagadeenj kokaenj qisinj gonjenj: Emba woi yorononj uumotoonj ambaotiwaajonj mono ilaanj oromba. Yorononj niwo Oligaa Bunja kotiinj seiwaatiwaajonj manja qenj laligori. Yorononj Kleemen ano nejanuruna tosaanja yonjo kooronjianonj motoonj manja qenj laligori. Tosaanja yonjo qagia ii laaligo kotigaa buk papianonj eu eja.

⁴Kamban so mono Pombo nama aisoonj laligowu. Aisoowu qaa ii dujanonj mombo jejenj.

⁵Onjo mono gumbonjonjonj qaganonj ejemba ama ononji kuuyanonj tanigia ii mobu. Ponjonj mono kamambaajonj dodowija. ⁶Iwoi mombaajonj mono konajilinj mende moma laligowuto, iwoi kuuya kawaajonj qiqisigia mono Anutu ijogi mobaa. Kaenj me kaenj koloowaati, mono Anutu qama koolinj welema dangisenj jenj laligowu. ⁷Anutunonj uuluae ononji, nono iikawaa kania moma kotowombaajonj amamaankejonj. Ii momakootonana kuuya uugunj qaita monj kolooja. Kraist Jiisaswo nanji Anutunonj mono uugia ano qaa momogia sopa somonjonj kokojiji menj onono laligowu.

⁸Oo uumeleenj alauruna, qaana jenj tegomambaajonj ama qambanmamban qaa kokaenj jejenj: Anjonjora qaa mende romonjonj, iwoi kuuya goda qeninj akadamuyawo kolooji, uugia mono iikanonj somonjonj laligowu. Qaa honja, qaa dindina ano soraaya ii mono romonjonj laligowu. Qaa siinjananonj momakejonj, iikanonj mono uugia saa qero nambu. Qaa qaqabunjabunjayawo mepemepesee koloowaatiwaa so kolooji, uugia mono iikanonj qokotaanj laligowu. ⁹Noo nanamemena iima Bunja qaana moma uu kononjianonj ama bunja qenj aogiti, onjo mono ii koma gbilinj ama menj laligowu. Kaenj laligogi luae Toya Anutu iinonj onowo nambaa. Kianj.

Poolnoŋ Filipai yoŋoo kalengiaaŋoŋ dangiseŋ jeja.

¹⁰Niinonŋ Pombo qokotaanŋ nama oŋooŋoŋ keraqeeanŋo somata mojeŋ. Oŋo waladeeŋ nii kalaŋ koma moneŋ nombombaa siinŋ moma laligogito, nomaeŋ ambombaa kana moŋgama amamaagi. Kambaŋ koriga amamaanŋ laligogi Poŋnoŋ kambaŋ kokaamba uugia meŋ gbiliro afaanŋoŋ mombo ilaanŋ nonŋi. ¹¹Sele busunaa lombononŋ rama amamaawenaga, iikawaajonŋ qaa koi mende jejeŋ. Noononŋ iwoi eji, niinonŋ mono kawo uuluauenonŋ bonjonŋ laligomambaajonŋ mojeŋ. ¹²Nii janjarinŋ riinŋ luaenonŋ laligowe ano laaligo qaqaabuŋayawo siiseweweya qaa laligonŋ luaenonŋ laligowe. Miri so kambaŋ so uuna bonjonŋ kono laligomambaajonŋ mojeŋ. Neŋ timbirinŋ ambenaga me bodi rabenaga, iikawaajonŋ mono uuna mende meŋ kamaanŋ aonŋkejeŋ. Iwoina kelemaleleŋ me boronŋa eŋ nonaga, ii kilenda. Mono saanonŋ bonjonŋ laligomaŋa. ¹³Ii me woi moŋ koloonaga, Kraistnonŋ meŋ kotiinŋ nono iwoi moŋnoŋ moŋ mono mende meŋ kamaanŋ nono saanonŋ laligomaŋa.

¹⁴Kileŋ koŋajilina iikawaa uutanonŋa ala ilailaa ama meŋ afaanŋonŋ nonŋi sokono. ¹⁵ⁱFilipai oŋo kaanagadeeŋ noo kanana moma komuju. Niinonŋ kanaiŋ liligonŋ Oligaa Buŋa gawonŋ meŋ oŋowo Masedonia prowinsnonŋ laligonŋ oŋomesaoweti, kambaŋ iikanonŋa kanaiŋ momalaari kanageso tosianonŋ nii selewaa iwoigianonŋ mende nanŋonŋ nonŋi. Niinonŋ uuwaa Buŋa oŋombe buŋa qeŋ aogito, selewaa leeya moŋ mende meleema nonŋi. Filipai uumeleeŋ kanageso oŋo motoonŋgononŋ mono niwo soomonŋo ama laaligona nanŋogoi nandunŋ monenana buŋa qeŋ aonŋ laligowe.

¹⁶^jNiinonŋ iwoiwaajonŋ amamaanŋ laligoweti, oŋo ii nooŋonŋ anŋi Tesalonaika sitinonŋ karo. Indinŋ motoonŋo qaagoto, indinŋ woi selenaa iwoiwaajonŋ amamaaweti, ii anŋi noononŋ karo. ¹⁷Oŋoo hina kalengiaaŋonŋ koposonŋgowenaga, iikawaajonŋ qaa koi mende oojeŋ. Anutunonŋ oŋoo ala ilailaagiaa kitia meleema oŋomakebaati, niinonŋ mono honŋa ii oŋoononŋ seiwaatiwaajonŋ mojeŋ. ¹⁸^kOŋononŋ kambaŋ kokaamba iwoi anŋiti, ii buŋa qeŋ aonŋ noononŋ iwoi kuuya kanonŋ mono sona uugunŋ mamaga eŋ nonŋa. Epafroditus iinonŋ oŋoo ala ilailaa kalengia meŋ kanŋ nonota morianawo koloonŋ laligojeŋ. Oŋo nandunŋ mamatewoogia anŋi iinonŋ meŋ karoti, Anutunonŋ iikawaa siinŋa moro saanonŋ sokonŋa. Anutunonŋ oŋoo nandunŋgia moma anŋonŋ kono moronŋa awaa unŋkoowayawo koloonŋ iwaa jaanonŋ pumpunŋgoro aisoŋkeja.

¹⁹Noo Anutunanonŋ toomorianŋ kuuyaa Toya kolooja. Iwaa kowianonŋ iwoi kuuya ii tetegoya qaa eja. Kawaajonŋ oŋo Kraist Jiisaswo qokotaanŋ nama iwoiwaajonŋ amamaajuti, ii kuuya mono eŋ mujiwaa

ⁱ 4.15-16 2 Kor 11.9   ^j 4.16 Apo 17.1   ^k 4.18 Eks 29.18

so oŋomakebaa. ²⁰Kawaajon Anutu Maŋnana mono kamban so mepeseŋkebona. Kaen anin Anutuwaa qaburayanon kamban tetegoya qaa seiŋkebaa. Qaa ii onanon.

Yeizozo tetegoya

²¹Niinon yeizozona alaurunana soraaya Kraist Jiisaswo motoondeen nanjuti, kuuya onoonon ambe kaja. Neŋauruna niwo koi laligojuti, iyononon yeizozogia anŋi onoonon kaja. ²²Anutuwaanon ejemba soraaya tosaana kuuya koi laligojuti, iyononon yeizozogia anŋi onoonon kaja. Yonoononga tosanon Siisakimbaa jinŋkaron mirinon gawon meŋkejuti, iyononon mono kaen moma kaparan koma jeju.

²³Pon Jiisas Kraistwaa kalenmoriananon mono onowo en uma unŋagia kotuegonkeba.